

**KĀ BEIGT
«ĒNU SPĒLES»
JEB KAS CILVĒKU
VAR IESPĒJOT?**

Agita Lūse,
Rīgas Stradiņa universitātes
Komunikācijas fakultātes docente

PROLOGS

- **Seili sala** Arhipelāga jūrā DR Somijā

1. VESELĪBA, NEVESELĪBA UN SLIMĪBA

VESELĪBA UN SLIMĪBA - PRETSTATI?

- Veselība mūsdienu rietumu izpratnē
- Izpratne par veselību citviet pasaulē

IZPRATNE PAR VESELĪBA CITVIET PASAULĒ

- ▶ Veselība un slimība ir spektra poli (Austrumāzijas tradīcija)
- ▶ Individīdi ir vairāk vai mazāk veselības atkarībā no gadalaika, nodarbošanās, vecuma u.t.t. (Indija u.c.)
- ▶ Slimība ir līdzsvara zudums starp *mikrokosmu* (indivīdu) un *makrokosmu* (sociālo iekārtu)

(Lock, 2002)

SLIMĪBAS - SABIEDRĪBAS SPOGULIS

- Slimības nabadzības dēļ
- «Attīstības slimības»
- Slimības pārticības dēļ

RIETUMU DZĪVESVEIDĀ SAKŅOTĀS SLIMĪBAS

- > SAS
- > diabēts
- > nieru slimības
- > vēzis

(Diamond, J. 2012. *The World until yesterday*)

RĪGAS STRADINA
UNIVERSITĀTE

2. VĒRTĪBAS, NORMAS UN SLIMĪBA

SLIMĪBU DIAGNOZES UN KULTŪRA

- ◉ Diagnozes noteikšanai ir izstrādāti standartizēti kritēriji, tomēr diagnosticēt nozīmē
- ◉ “mācēt izteikt *spriedumus* par cilvēku domāšanu, uzvedību, ticējumiem, uztveri, jūtām, emocionāliem stāvokļiem u. t. t.
- ◉ *Tie nenovēršami tiek izteikti no konkrētas kultūras pozīcijām.*”

(Suman 1998:64).

RĪGAS STRADINA
UNIVERSITĀTE

KULTŪRSPECIFISKĀS SLIMĪBAS

- ◉ *Amoks* Malaizijā
- ◉ *Tarantullas* kodiens D-Itālijā
- ◉ *nervios* Latīņamerikā,
- ◉ *nervi* (padomju) Latvijā,
- ◉ *Persijas līča sindroms* ASV, Kanādā, Lielbritānijā,
- ◉ u. c.

RĪGAS STRADINA
UNIVERSITĀTE

PSIHIATRISKĀS DIAGNOZES ASV 1880.G. TAUTSKAITĒ

- ◉ mānija,
- ◉ melanholija,
- ◉ monomānija,
- ◉ paralīze,
- ◉ demence,
- ◉ dipsomānija,
- ◉ epilepsija

RĪGAS STRADINA
UNIVERSITĀTE

PSIHIATRISKO DIAGNOŽU SPEKTRS

Gads	Nomenklatūras vienības	Dokuments
1880.	7	ASV tautskaite
1918.	22	« <i>Statistikas rokasgrāmata vājprātīgo insitutūcijām</i> » (ASV)
1980	26	DSM-III
1994	>300	DSM-IV

*“Uzskaitē paver cilvēkiem jaunus
eksistences veidus”*

Hacking 1986)

3. SPĒJAS, SLIMĪBAS UN STEREOTIPI

*«Kad šķietamu novirzi no
normas skata no reliģijas vai
morāles pozīcijām, sabiedrība
vai tās daļa nereti pauž
nostāju, ka cilvēks, ko
piemeklējušas ciešanas, „nav
pilnībā cilvēks”.»*

(Goffman 1986: 5).

STEREOTIPS: “PSIHISKA SLIMĪBA SAISTĀS AR VARDARBĪBU»

- ◉ medijos tādu stāstu 4x vairāk nekā simpatizējošu stāstu;
- ◉ tādai sakarībai ticēja gandrīz 2/3 pētījuma dalībnieku;
- ◉ daži cilvēki vairāk ticēja medijiem nekā personīgajai pieredzei !?

(Philo et al 1994)

STIGMA UN DISKRIMINĀCIJA

- ◉ Kad kāds rietumu žurnālists 1980. gadā uzdeva jautājumu, vai PSRS plāno piedalīties Parolimpiskajās spēlēs, kāds padomju ierēdnis izsaucās:
- ◉ «Padomju Savienībā nav invalīdu!»

(Fefelov 1986)

CILVĒKI - ĒNAS?

- ◉ «Invalīds un Ralla» («Ēnu spēles»)
- ◉ Jānis Jaunsudrabiņš
- ◉ 1932./1934.)

INVALIDITĀTES MODEĻI

- Fizioloģiskais
- Funkcionālais / normatīvais
- Sociālais

RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE

- ◉ Lielākā daļa šķēršļu, ar kuriem cilvēki ar psihiatrisku vai fizisku invaliditāti sastopas ikdienā, rodas nevis viņu fiziskas nespējas vai funkcionālu ierobežojumu dēļ, bet gan tādēļ, ka sabiedrībā pret viņiem valda diskriminācija un aizspriedumi.

RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE

4. RĪCĪBPOLITIKA

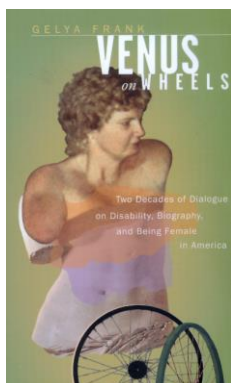
01.01.2010. valsts vai pašvaldības sociālās aprūpes centros Latvijā bija institucionalizēti:

- ◉ 1 882 pieaugušie ar diagnozi šizofrēnija (F20-F29),
- ◉ 325 bērni ar intelektuāliem traucējumiem (plus vēl 656 ar oligofrēnijas diagnozi)
- ◉ 43 ar psihiatrisku diagnozi.

(LR LM 2010)

RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE

«VENĒRA RATIŅKRĒSLĀ» IZAICINA STEROTIPUS

- ◉ Gēlija Franka (2000). «[Venēra ratiņkrēslā. Dialogs par invaliditāti, biogrāfiju un sievietes esību ASV divdesmit gadu garumā](#)». Bērklīja: [Kalifornijas Universitātes apgāds](#)

- ◉ Informācija medijos
- ◉ Vērtību maiņa sabiedrībā
- ◉ Individuālas iniciatīvas
- ◉ Nevalstisku organizāciju projekti
- ◉ Valsts politika

PALDIES PAR UZMANĪBU! 😊

